

ském Karlově náměstí, předsádky tvoří reprodukce mapy soudních okresů (bohužel nedatovaná). Slovník představoval jeden z projektů podpořených programem Akademie věd Strategie AV21 a je tak jeho výtečnou vizitkou. Nový slovník lze doporučit, jedná se o příručku hodnotnou a kvalitní, vhodnou zvláště do knihoven všech archivů i odborných historických pracovišť, fakultních, univerzitních a krajských vědeckých knihoven, knihoven muzejních, jakož i do knihoven soudních (udeřil-li jim v naší republice konečně lepší hodina). Zvláště je však třeba ocenit obrovité a dnes za knihu, ležící před námi skromně na stole, téměř neviditelné množství usilovné archivní badatelské práce, které bylo na dlouholeté (1969–2015) přípravě slovníku odvedeno: *Marie Stupková* i *Martin Klečáček* si zaslouží poděkování. Je radostné vidět dlouhou práci ozdobenou dobrým koncem.

Jan Kober*

Káčer Marek. Na okraji krajnej núdze. O prepisování zákonov počas ich aplikácie. Praha: Leges, 2015, 144 s.

Přetrvává u mě pocit, že slovenské odborné publikace z oblasti teorie práva, právní filozofie či konstitucionalistiky prozatím do českých vědecko-právních končin pronikají spíše pozvolně, střídmě, a nikoli dostatečně. Některé z nich by však zcela jistě naší pozornosti uniknout neměly. Svým zajímavým tématem, širokým záběrem i vysokou odborností totiž často vykazují nemalý potenciál přispět nejen slovenské právní vědě, ale mají reálné ambice obohatit i českého čtenáře. Chtěla bych zde proto upozornit na v názvu uvedenou knihu *Marka Káčera*, akademického pracovníka působícího na Trnavské univerzitě v Trnavě a výzkumníka Slovenské akademie věd, která v této souvislosti za zmínku nepochybně stojí.

Tato monografie předložená zároveň jako habilitační práce spadá do oblasti interpretace práva a jeho aplikace především v rámci soudního rozhodovacího procesu. Přestože se dané téma již tradičně těší relativně velké (nejen) akademické pozornosti u nás i v zahraničí, je *Káčerova* kniha v mnohých ohledech originální, inovativní a vymyká se hned v několika aspektech ostatním doposud publikovaným textům od tuzemských autorů na dané téma. Odhlédneme-li navíc od české právní vědy, je tato kniha pro slovenské kolegy ještě přínosnější a cennější, protože v jejich prostředí bylo uvedeným otázkám zatím věnováno pouze málo prostoru.

Kniha je rozčleněna na úvod, čtyři kapitoly a závěr. Již v předmluvě sám autor konstatuje, že jeho základní aspirací nebylo poskytnout metodologickou příručku či předložit souhrnnou teorii, jak by právníci měli vykládat a aplikovat zákony, ale chtěl poukázat předně na to, jak jsou zákony obvykle vykládány a aplikovány v praxi. Primárním cílem tak bylo poskytnout praktickou analytickou studii ohledně dosavadní právně aplikační praxe.

V úvodu jsou formulovány zejména dílčí otázky a klíčová témata celé publikace. Poutavému a slibně zvolenému (avšak vzhledem k samotnému obsahu knihy trochu zavádějícímu) názvu práce autor dostojí především v kapitole první. Další kapitoly posléze korespondují s třemi vytyčenými stěžejními otázkami: 1) Je možné korektně vykládat text, aniž bychom předpokládali, že jej vytvořil (v nějakém smyslu) racionální zákonodárce?, 2) Je možné korektně aplikovat text zákona na konkrétní skutkový stav jen na základě dedukce ze zákonných

* Mgr. Jan Kober, Ústav státu a práva AV ČR, v. v. i. Text vznikl s podporou na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace RVO: 68378122. E-mail: jan.kober@ilaw.cas.cz.

premis?, 3) Je možné korektně odvozovat z textu zákona závěry, aniž bychom měli dopředu představu, jak tyto závěry (ne)mají vypadat? Již teď je možno prozradit, že *Káčer* na všechny z těchto otázek odpovídá záporně.

První kapitola *Nouzový stav* je v podstatě kritickou analýzou právní úpravy vyhlášení nouzového stavu podle slovenských právních předpisů. Pro lepší názornost a srozumitelnost je pojednání příhodně zasazeno do reálné situace, která vznikla na Slovensku v roce 2011 v souvislosti s podáním výpovědi relativně vysokého počtu lékařů. *Káčer* zde kromě jiného argumentuje v neprospěch čistě jazykové metody výkladu, když trefně poukazuje na možné absurdní výsledky aplikačního procesu, které plynou z nedokonalé jazykové a logické stavby stávající právní úpravy nouzového stavu. Dopodrobna zkoumá všechny jazykové, stylistické a funkční vazby mezi výstavbovými prvky obsaženými v daném ústavním zákoně, zabývá se také otázkou neurčitosti rozsahu pojmů či otevřeností zákonného výčtu. S otevřeností taxativního výčtu v analyzovaném zákoně lze pak souhlasit i proto, že v případě zohledňování recentního objektivního výkladového cíle je takto právu lépe umožněno přizpůsobit se potenciálně změnitelným technickým či přírodním podmínkám bez nutného přímého zásahu zákonodárce.

Odmítavou pozici vůči jazykovému výkladu *Káčer* zdůvodňuje pomocí doktríny tzv. racionálního zákonodárce (viz dále), což jej vede mimo jiné k závěru, že je nutno odmítnout takový výsledek jazykového výkladu, který je absurdní a společností tudíž neakceptovatelný. Námět, zpracování i obsah celé kapitoly považuji za velmi originální, čtenářsky atraktivní a současně zdařile provedené. Pouze drobnou výtku lze učinit směrem ke skutečnosti, že z přemíry autorovy snahy podat co nejvíce vyčerpávající a komplexní výklad nouzového stavu pramení někdy až zbytečná detailnost a autorova tendence k zacházení do nepodstatných konkrétností. Pro netrpělivé a náročné čtenáře může takovýto styl působit zbytečně zdoluhavě. Občas je proto poněkud nesnadné pod záplavou všemožných informací týkajících se nouzového stavu rozeznat a abstrahovat kýžené obecně platné teoretické myšlenky.

Tezi, že gramatická a logická pravidla výkladu sama o sobě nemohou být jedinými kritérii výkladu práva, rozvádí *Káčer* v kapitole *Racionální zákonodárce*. Podstata interpretace práva je totiž v nejužším smyslu tvořená předpokladem, že každý právní text má svého *autora*, že tento autor chce daným textem *k někomu* promluvit, že chce promluvit *o něčem* a že to dokáže udělat *způsobem* překračujícím práh základní srozumitelnosti. Takový předpoklad následně zakládá mezi významem textu a úmyslem zákonodárce vzájemnou podmíněnost, která naznačuje, že při výkladu práva dochází k průniku mezi sémantikou a pragmatikou, mezi smysluplností a užitečností slov zákona. *Káčer* tak vlastně pracuje s jednou z modifikovaných verzí intencionalismu, když do popředí staví potřebu zohlednit úmysl tzv. inteligibilního zákonodárce. Nutno dodat, že racionalitu a inteligibilitu práva pojmově vymezuje již například S. Turner.¹

Relativně velký prostor je věnován rozlišení jednotlivých druhů úmyslu a důsledků z toho plynoucích. Komunikační úmysl, který spočívá v předání určité informace normotvůrce adresátovi, představuje imanentně se vyskytující a logicky vyplývající záměr každého zákonodárce. Autor se proto následně zaměřuje na *Dworkin*em vymezené sémantické a následkové úmysly, nad jejichž podstatou polemizuje v intencích textualismu a intencionalismu. Zároveň správně poukazuje a reaguje na některé problematické otázky s intencionalismem vyvstávající. Konkrétně se *Káčer* zamýšlí nad tím, kdo má být identifikován jako skutečný autor zákona, koho a jaké kategorie úmyslů jsou v rámci interpretace zákonů relevantní nebo jaká je jejich objektivní poznatelnost. Uzavírá, že jakkoli se mohou zdát vyhlídky na určení

¹ Srov. TURNER, Stephen P. *Explaining the Normative*. Cambridge: Polity Press, 2010, s. 150 an.

úmyslu autora právního textu zoufalé, výklad bez rekuru k němu není jednoduše možný, a to mimo jiné z důvodu, že textualismus není ve své čisté podobě udržitelný. Tyto (v tuzemsku i zahraničí) hojně diskutované otázky by si zcela jistě zasloužily více pozornosti, takže je trochu škoda, že čtenářům nebyl dopřán ucelenější a souhrnnější přehled argumentů obou táborů. Proto v jinak velmi zdařilé a pečlivě vyargumentované kapitole působí výběr výchozí literatury chvílemi selektivně a nahodile. K textualismu je nakonec ještě třeba poznamenat, že takzvaní textualisté zastávají většinou střídmější a umírněnější pozice nežli formu ryzího textualismu ve své nejkrajnější podobě, přičemž povětšinou zohledňují alespoň tzv. vyjádřené úmysly (což naznačuje i sám autor).

V následující kapitole *Analogie* přechází *Káčer* od intencionalismu k analogii coby hodnotově a teleologicky orientovanému úsudku, v rámci interpretace práva používaného převážně k vyvození stejného interpretačního závěru u případu, u kterého lze shledat určitou relevantní podobnost zásadních pojmových znaků s případem porovnáváním. Zde provokativně argumentuje ve prospěch analogie v tom smyslu, že při adekvátním popisu způsobu, jak právní jazyk funguje, dojdeme k závěru, že analogie má stejné postavení jako dedukce. V případě dedukce problematizuje (ne)možnost určení vyšší společné premisy pro případné doplňování jednotlivých prvků do konkrétní řady pojmů. Daný problém u analogie odpadá. „Pouhé“ určení jakékoli podobné vlastnosti totiž nepředstavuje nepřekonatelnou výzvu, zvláště pak s ohledem na tzv. smysl pro podobnost, tj. do jisté míry vrozenou schopnost rozeznat u dvou či více prvků nějaký podobný znak.

K již tradičně používanému modelu tří oblastí pojmu od *P. Hecka*, který je znázorňován typickým schématem ohraničeného kruhu, přikládá *Káčer* alternativní variantu tzv. rodinné podobnosti (viz *L. Wittgenstein*), která spojuje různé prvky do určité řady na základě příbuznosti. Zde je vhodné poznamenat, že zatímco v modelu tří oblastí významu pojmu jde o zařazení skutečností do jednotlivých skupin v závislosti na jejich vztahu k jazykovému významu dotyčného pojmu, rodinná podobnost je založena právě na předpokladu neexistence takového jednoho „nadřazeného“ a všem společného rysu, jenž by byl představitelem společné významové jednoty. V případě rodinné podobnosti ale existuje mezi jednotlivými prvky složitá síť různých podobností, které mohou být společným jmenovatelem pouze některým prvkům. Rozdíl můžeme vidět také ve vazbě na právní jistotu, která bývá uváděna jako legitimací důvod pro vymezení hranic významu pojmu. Pozice právní jistoty bude patrně slabší v případě rodinné podobnosti, kdy pro adresáty právních norem bude daleko komplikovanější určit spojení s konkrétní řadou prvků, pokud každý z těchto prvků bude příbuzný na základě jiné vlastnosti, rysu či znaku. I vzhledem k těmto specifikům se tak jedná o svébytné myšlenkové operace a jejich poměřování vyžaduje jistou míru obezřetnosti.

Káčer v rámci stejné kapitoly vyjadřuje přesvědčení, že analogie nemá vést k soudcovskému aktivismu, ale má sloužit k doplnění tradiční představy interpretačních postupů usuzování a zařazování prvků do již utvořených výčtů. Ačkoli je to postoj rozumný a realistický, myslím si, že je třeba jej co nejvíce upřesnit a rozpracovat. Do budoucna bych proto doporučila více zohlednit či prohloubit například možné odlišnosti *analogie legis* a *analogie juris* a s nimi spojenou typizaci žádoucích či nežádoucích případů použití, případně se blíže zabývat tím, jak dosavadní judičiální praxe pojímá vztah analogie s *argumentum a simili*, *argumentum a fortiori* či naopak s *argumentum a contrario*.

Poslední kapitola *Od závěrů k premisám* představuje poměrně dobře ucelený exkurz různých myšlenek a úvah především z oblasti právní hermeneutiky. *Káčer* rozebírá následnost postupů v rámci aplikačního procesu mezi skutkovým stavem a jeho subsumpcí pod rozsah zákonné právní normy. Jinými slovy, zabývá se v podstatě úsudkovým schématem totožným s hermeneutickým kruhem (popřípadě hermeneutickou spirálou), při němž porozumění jevu

a z něj odvozované zobecnění podmiňuje následnou korekturu a prohloubení původního chápání stavu věci. K tomuto tzv. točení premis dle jeho názoru dochází primárně na základě dvou důvodů. Jednak z potřeby udržení koherence úsudku, a také proto, že interpret chce dospět k výsledku, který si napřed vybral jako žádoucí ze všech potenciálně přípustných závěrů (tj. následná justifikace a racionalizace *a priori* vybraného interpretačního výsledku). Doktrinálně však autor své úvahy téměř nijak neuchopuje, nesystematizuje ani nezařazuje do širšího vědeckého rámce. Pozornost by si jistě zasloužily také otázky předvedění, předporozumění či předsudků jakožto tzv. předstruktury poznání vztahující se k subjektu porozumění, které mohou hrát významnou roli.

Postup od závěrů k premisám považuje Káčer *prima facie* za kontroverzní. Nadto je přesvědčen, že vztah soudce k pravidlům má mít charakter spíše deontologický nežli konsekvenencialistický. Jakkoli je možné uvažovat o obhájitelnosti této pozice alespoň v teoretické rovině, v rámci soudní rozhodovací praxe (na jejíž popis kniha v první řadě apelovala) lze dle mého názoru pozorovat i případy opačné. V ní totiž často důsledek či následek vykládaného pravidla představuje relevantní, ne-li rozhodující faktor pro volbu té které potenciálně přípustné interpretační varianty. V některých případech může nepřijatelný důsledek vést až k určitému upozadění aplikace sporné právní normy. Obdobně by argumentovali například pragmatisté, kteří by akcentovali spíše praktické důsledky jejich rozhodnutí nežli povahu právní povinnosti jako takové.

Pro Káčera tedy v zásadě není dostatečným důvodem pro odchýlení se od platného právního pravidla skutečnost, že jeho aplikace v konkrétním případě povede k přesně opačnému následku, než pro jaký je dané pravidlo všeobecně uznáváno a hodno našeho dosavadního respektu. Zmírněním této pozice jsou ojedinělé výjimky, které by měly zapadnout do řady morálních úsudků (závěrů či inferencí) přijímaných ve společnosti a které by také měly projít testem zevšeobecnění. Autor se dostává až k tezi společenské akceptovatelnosti rozhodnutí, jež závisí na skutečnosti, zda závěry a premisy budou ve stavu reflektované rovnováhy tak, jak o ní uvažoval J. Rawls. V jeho pojetí bychom při úvahách o spravedlnosti a akceptovatelnosti rozhodnutí měli jít cestou racionální rekonstrukce našich obecných a často neucelených morálních intuicí. Postupovat bychom měli směrem k obecným právně teoretickým principům, které bychom následně konfrontovali s (již usměrněnými) mravními intuicemi. Ty by posléze opět byly postaveny proti (z dřívějšího procesu modifikovaným) principům – a tak pořád dokola, až bychom časem dostali ono vytoužené reflektované ekvilibrium. Na tomto místě lze jistě velmi ocenit autorovu snahu o polytematický přístup a propojení souvisejících témat. Může ale vyvstat pochybnost o hloubce a propracovanosti argumentace při tak široce zvoleném poli působnosti. Kniha je zakončena stručným a přehledným závěrem v podstatě rekapitulujícím její hlavní teze a pojmy.

Mám-li podat sumarizující hodnocení recenzované monografie jako celku, mohu s klidným svědomím konstatovat, že se jedná o přehledný a tematicky ucelený odborný text na vysoké úrovni. Kniha je psána čtivým, srozumitelným a neotřelým jazykem, přičemž autor dokáže s přirozenou lehkostí a stylistickou elegancí podat i relativně těžko srozumitelná teoretická témata. Z literárního zázemí autor čerpá především z angloamerické, případně české či domácí proveniencie. Kvantita zdrojů je přiměřená, pro publikace obdobného charakteru a kvality spíše menší. Přestože v jednotlivých kapitolách autor nezdědka formuluje poměrně radikální teze a staví se tak spíše do krajních pozic, jeho konečné shrnující závěry ubírají na extrémnosti a představují obhájitelné a v odborných kruzích většinou akceptovatelné závěry o různorodých aspektech výkladu a interpretace práva. Sečtějšímu publiku by snad občas mohl scházet širší teoretický rámec dosavadního stavu vědeckého poznání, patrná je i absence citací některých stěžejních děl. Na druhou stranu však je možná lépe, že autor přehnaně

nelpí na neustálém strohém opakování myšlenek jiných vědeckých autorit, ale soustředí se především na vlastní a původní tvůrčí činnost. Takto pojatá kniha představuje podařený soubor převážně autorových tezí, čímž je pochopitelný i relativně menší rozsah díla.

Kniha *Marka Káčera* obsahuje značné množství zajímavých, sofistikovaných a podnětných myšlenek a informací z oblasti interpretace a aplikace práva. Přítomno je výrazně i *Káčerovo* zaujetí až nadšení pro zvolené téma. Její přečtení proto doporučuji každému se zájmem nejen o problematiku interpretace či aplikace práva, ale se zájmem o povahu práva a právního jazyka obecně.

Jana Nováková*

**Rudnicki Jan. Testament żołnierski i testamenty wojskowe
w europejskiej tradycji prawnej. Edice: Europejska tradycja prawna.
Krakow: Wydawnictwo OD.NOWA, 2015, 257 s.**

Vojenský testament

Problematika vojenského testamentu byla v českém, potažmo československém právu neznámou již od roku 1922, kdy nabyl účinnosti nový Služební řád. Přestože se závětí pro čas války bylo v meziválečných osnovách počítáno, podobnou právní úpravu neobsahoval ani jeden z občanských zákoníků z let 1948–1989. Je to o to zajímavější, že vojenský testament znalo např. i právo sovětské.

Vojenský testament je sice nejstarším typem privilegované závěti na světě, nicméně přístup práva let 1948–1950 k testovací svobodě u nás byl značně negativní. Po roce 1989 k tomu navíc přibyl i poněkud negativní postoj společnosti k armádě. Nelze se tedy divit, že tento institut byl a do značné míry stále je v české právní vědě na okraji zájmu. Jinak je tomu však v Polsku, kde ostatně právo Polské lidové republiky také znalo tento speciální druh závěti a armáda se naopak těší značné podpoře obyvatelstva.

Charakteristika knihy

Výjimečnost tohoto institutu byla také jedním z důvodů, proč se monografie na toto téma stala prvním dílem edice *Europejska tradycja prawna*,¹ která se zaměřuje na instituty soukromého práva z pohledu právně historického a právní komparatistiky. V úvodní části je představeno dosavadní zpracování tématu a rovněž určitá teoreticko-metodologická část. Zde jsou představeny základní teze a zejména terminologie. Autor v rámci své publikace totiž používá dva různé termíny – *testament żołnierski* a *testament wojskowy*. Jakkoliv se zdá jejich rozdíl z hlediska češtiny těžko uchopitelný,² je v nich vyjádřena změna chápání vojenského testamentu od antiky po současnost. Zatímco první je vztahován právě k původnímu,

* Mgr. Jana Nováková, Katedra právní teorie Právnické fakulty Masarykovy univerzity a Nejvyšší soud ČR. E-mail: novakova.jana@mail.muni.cz.

¹ Redaktory této edice jsou W. Dajczak, T. Giaro a F. Longchamps de Bérier, jejichž vědecké bádání je zaměřeno právě na komparaci na základě římskoprávní tradice.

² První by snad bylo možno přeložit jako „testament vojínův“, druhý pak jako skutečný „vojenský testament“, na druhou stranu i rakousko-německý model používá termíny „*Soldatentestament*“ a „*Militär-Testament*“ ne zcela jednotně. Viz RUDNICKI, J. *Testament żołnierski i testamenty wojskowe w europejskiej tradycji prawnej*. Edice: *Europejska tradycja prawna*. Krakow: Wydawnictwo OD.NOWA, 2015, s. 17–18.